

Национални приоритети на политиката за развитие на селските райони

Доц. д-р РУМЕН ПОПОВ
Институт по аграрна икономика - София
E-mail: rgorov@yahoo.com

Резюме: Успешното развитие на селските райони ще зависи от способността им да се адаптират към откритата конкурентна среда на ЕС и към цялостния процес на глобализация на световната икономика и обществения живот. Освен това селските райони в ЕС се различават съществено по отношение на икономическите и социалните си характеристики, което изисква провеждане на диференцирана политика. Целта на статията е на основата на сравнителен анализ на състоянието на българските селски райони и тези на другите страни от ЕС да се изведат политическите приоритети в тази област и да се очертаят основните пунктове на стратегиите за местно устойчиво развитие.

Високият относителен дял на заетостта и на създадената БДС (брутна добавена стойност) в първичния сектор подчертават все още силната зависимост на икономиката на селските райони от земеделието (плюс горското стопанство, лова и риболова). В същото време в процеса на модернизация на тези сектори ще бъде освободена значителна част от работната ръка. От тази гледна точка е необходимо реализирането на национална и местни стратегии за устойчиво развитие с приоритетна задача - разкриване на нови работни места. Постигането на устойчиво развитие предполага, че то е в състояние да отговаря на потребностите на днешното поколение, без да поставя под съмнение възможностите на бъдещите поколения да посрещнат и реализират своите потребности. Досега се смяташе, че това означава разумно използване на природните ресурси и възстановяване, където е необходимо, на екологичното равновесие. Но актуалното икономическо състояние на някои страни от ЕС ясно показва, че устойчивото развитие има и други, също толкова важни аспекти – икономически растеж на здрава основа, т.е. без трупане на дефицити, справедливо разпределение на икономическите тежести между поколенията (пенсионни системи и др.), както и

по-балансирано териториално развитие.

Успехът на стратегиите за развитие ще зависи преди всичко от способността на местните общности да мобилизират и използват местните ресурси, вкл. и уникалните условия. Това изисква модернизация на управлението и изграждане на капацитет на местните администрации за привличане на инвестиции, реализация на проекти и подкрепа на бизнес инициативи и иновации, обединяване на усилията на местната власт, бизнес асоциациите и неправителствения сектор, повишаване на институционалната ефективност и др. Възможности за разкриване на нови работни места могат да се търсят преди всичко в областта на: възстановяването и развитието на нова икономическа и технологична основа на селскостопанското производство; развитието на хранително-преработвателния сектор; изграждането на пазарна инфраструктура; използването на съществуващия жилищен фонд в селата, изградената инфраструктура и природните условия за развитие на бизнес, предлагащ качествени услуги за активна почивка и възстановяване на градски жители; диверсифицирането на местната икономика чрез създаване и развитие на нови форми на икономическа активност на местните жители в областта на услугите (туризъм, ремонт, строителство, занаяти, съобщения) и на преработващата промишленост.

Ключови думи: селски райони; приоритети; местни стратегии за развитие

Успешното развитие на селските райони ще зависи от способността им да се адаптират към откритата конкурентна среда на ЕС и към цялостния процес на глобализация на световната икономика и обществения живот. Освен това селските райони в ЕС се различават съществено по отношение на икономическите и социалните си характеристики, което изисква провеждане на диференцирана политика. Целта на статията е на основата на сравнителен анализ на състоянието на българските селски райони и тези на другите страни от ЕС да се изведат политическите приоритети в тази област и да се очертаят основните пунктове на стратегиите за местно устойчиво развитие.

Селските райони на България – сравнителна характеристика

Селските райони в ЕС се различават същест-

вено по отношение на нивото и тенденциите на развитие. Следователно политиката за развитие на селските райони в рамките на ОСП (Обща селско-стопанска политика) трябва да предостави диференцирана подкрепа за отделните страни – както по отношение на обема, така и на политическите приоритети. От тази гледна точка е интересно

да се види къде се намират българските селски райони в своето развитие, в сравнение с тези в другите страни - членки.

Данните показват, че Румъния и България имат най-голям дял на заетостта в първичния сектор от всички страни в ЕС (съответно 30,3% и 19,6% през 2007 г.). Делът на БДС, създадена в

Таблица 1
Table 1

Дял на заетостта в първичния сектор (селско стопанство, горско стопанство, лов и риболов), 2007 г.
Share of employment in the primary sector (agriculture, hunting, forestry and fishing), 2007

Страни Countries	Преобладаващо селски Predominantly Rural	Междинни райони Intermediate Region	Преобладаващо градски Predominantly Urban	За страната National	Брой на зетите (в хиляди) Number of Per- sons (thousands)
Белгия/BE	5,6	3,0	1,2	1,9	83,0
България/BG	28,8	21,5	2,3	19,6	731,6
Чехия/CZ	5,6	3,2	1,9	3,6	187,6
Дания/DK	4,6	2,9	0,3	2,8	83,0
Германия/DE	4,6	2,6	0,9	2,1	845,6
Естония/EE	9,0	1,4		4,7	30,6
Ирландия/IE	7,9		0,5	5,5	116,9
Гърция/GR	23,6	13,2	1,1	1 1,3	545,2
Испания/ES	1 1,9	5,9	1,7	4,5	925,3
Франция/FR	6,1	3,3	1,2	3,3	834,3
Италия/IT	7,9	4,6	1,3	4,0	1 013,9
Кипър/CY		4,5		4,5	17,5
Латвия/LV	16,2	14,4	4,1	9,7	108,4
Литва/LT	17,0	7,7	3,3	10,3	157,9
Люксембург/LU		1,7		1,6	5,5
Унгария/HU	11,2	8,8	0,6	7,6	327,4
Малта/MT			2,6	2,4	4,3
Нидерландия/NL	5,3	5,3	2,3	3,0	208,3
Австрия/AT				5,4	604,2
Полша/PL	27,4	12,0	3,8	14,7	2 236,3
Португалия/PT	23,2	13,3	2,7	11,2	87,0
Румъния/RO	38,9	29,6	1,1	30,3	2 839,9
Словения/SL	13,4	6,1		9,0	79,8
Словакия/SK	5,4	3,0	1,0	3,7	121,8
Финландия/FI	8,6	4,5	0,6	4,9	100,2
Швеция/SE	3,8	2,4	0,4	2,1	374,0
ОК/UK	7,1	2,4	0,7	1,7	231,3
ЕС-27 /EU-27	14,2	6,3	1,4	5,8	12 900,8
ЕС-15 /EU-15	8,8	3,8	1,2	3,4	6 092,5
ЕС-12/EU-12	23,7	14,9	2,8	15,2	6 808,3

Източник/Source: Situation and prospects for EU Agriculture and Rural Areas, DG Agri, 2010, p. 50.

първичния сектор на тези две страни, също е най-високият – съответно 6,5% и 6,2%. Доходите на човек от населението са с най-ниските показатели в Съюза и са съответно 38,5% и 38,2% от средно-европейските. Двете страни са първенци и по още един показател – разликите в нивата на доходите в преобладаващо селските и преобладаващо град-

ските райони – за България те са съответно 27,7% и 80,4% от средните за ЕС (табл. 1, 2 и 3).

Високият относителен дял на заетостта и на създадената БДС в първичния сектор подчертават все още силната зависимост на икономиката на селските райони от земеделието (плюс горското стопанство, лова и риболова). В същото време

Таблица 2
Table 2

Дял на БДС, създадена в първичния сектор, 2007 г.
Share of the GVA in the primary sector, 2007

Страни Countries	Преобладаващо селски Predominantly Rural	Междинни райони Intermediate Region	Преобладаващо градски Predominantly Urban	За страната National	млн. евро Mil/Euro
Белгия/BE	3,2	1,6	0,5	0,9	2 637,7
България/BG	12,7	7,4	0,3	6,2	1 547,5
Чехия/CZ	4,5	2,3	1,1	2,5	2 819,6
Дания/DK	2,1	1,2	0,1	1,2	2 255,5
Германия/DE	2,2	1,2	0,3	0,9	20 940,0
Естония/EE	8,2	1,0		3,4	439,4
Ирландия/IE	2,5		0,1	1,5	2 380,7
Гърция/GR	9,2	5,6	0,6	3,8	6 871,1
Испания/ES	8,3	3,7	1,0	2,7	27 201,0
Франция/FR	4,5	2,9	0,6	2,2	37 476,0
Италия/IT	3,7	2,6	0,7	2,1	28 480,6
Кипър/CY		2,2		2,2	309,0
Латвия/LV	9,2	6,5	1,2	3,6	667,9
Литва/LT	7,9	3,4	1,3	3,9	1 009,0
Люксембург/LU		0,4		0,4	134,9
Унгария/HU	7,2	4,9	0,2	4,0	3 425,3
Малта/MT			2,5	2,5	116,6
Нидерландия/NL	3,1	3,4	1,6	2,1	10 548,0
Австрия/AT	4,0	1,2	0,5	1,8	4 332,5
Полша/PL	9,8	3,8	1,0	4,3	11 775,0
Португалия/PT	5,4	3,6	0,7	2,5	3 583,3
Румъния/RO	11,2	6,1	0,3	6,5	7 193,4
Словения/SL	4,1	1,6		2,5	760,7
Словакия/SK	5,8	2,8	0,9	3,5	1 741,1
Финландия/FI	6,2	3,0	0,4	3,2	4 723,0
Швеция/SE	3,1	1,5	0,1	1,4	5 078,5
ОК/UK	4,8	1,8	0,4	0,8	13 598,6
ЕС-27 /EU-27	4,6	2,4	0,6	1,8	201 057,0
ЕС-15 /EU-15	4,1	2,2	0,6	1,7	169 252,6
ЕС-12/EU-12	8,3	3,8	0,9	4,1	31 804,4

Източник/Source: Situation and prospects for EU Agriculture and Rural Areas, DG Agri, 2010, p. 52.

Таблица 3
Table 3

Доход на жител (индекс на ЕС-27=100), средно за 2005, 2006 и 2007 г.
Income per inhabitant (index of EU-27=100) – Average 2005, 2006 and 2007

Страна Countries	Преобладаващо селски Predominantly Rural	Междинни райони Intermediate Region	Преобладаващо градски Predominantly Urban	За страната National
Белгия/BE	74,2	92,8	131,5	117,3
България/BG	27,7	32,3	80,4	38,2
Чехия/CZ	65,2	65,4	118,6	77,5
Дания/DK	110,5	137,2	126,5	122,6
Германия/DE	96,6	103,6	136,1	116,2
Естония/EE	44,4	85,7		65,7
Ирландия/IE	120,1		210,7	145,4
Гърция/GR	70,2	78,0	115,6	92,0
Испания/ES	83,5	96,7	114,7	103,7
Франция/FR	87,4	95,9	139,5	109,0
Италия/IT	93,0	100,5	114,5	103,9
Кипър/CY		91,4		91,4
Латвия/LV	29,3	40,3	73,5	52,0
Литва/LT	39,4	55,2	85,7	55,9
Люксембург/LU		266,7		266,7
Унгария/HU	46,0	50,0	136,3	62,6
Малта/MT			77,4	77,4
Нидерландия/NL	152,5	117,9	136,4	131,3
Австрия/AT	95,6	134,8	149,1	124,2
Полша/PL	38,0	48,2	77,1	52,5
Португалия/PT	66,8	59,1	93,4	78,5
Румъния/RO	28,5	38,1	84,7	38,5
Словения/SL	73,6	98,8		87,8
Словакия/SK	51,3	54,5	151,5	63,8
Финландия/FI	96,2	105,9	158,4	115,3
Швеция/SE	108,3	112,6	167,8	123,2
ОК/UK	81,0	102,6	127,3	119,5
ЕС-27 /EU-27	72,3	90,2	124,5	100,0 (23 733 pps)
ЕС-15 /EU-15	90,7	102,2	128,7	112,2
ЕС-12/EU-12	39,6	49,7	89,4	53,7

Източник/Source: *Situation and prospects for EU Agriculture and Rural Areas, DG Agri, 2010, p. 55.*

ниската производителност на труда означава, че в процеса на модернизация на тези сектори ще бъде освободена значителна част от работната ръка. Очевидно селските райони са изправени пред дилемата или да осигурят достатъчно нови работни места, или да загубят значителна част от младите квалифицирани жители. Единственият отговор е

диверсификация на стопанската дейност, но също така и производство на селскостопански продукти с висока добавена стойност. Провеждането на целенасочена политика в това отношение изисква на първо място наличието на национална и местни стратегии за развитие с приоритетна задача - разкриване на нови работни места.

Местни стратегии за устойчиво развитие

Политиката на развитие на селските райони в рамките на ОСП на ЕС е резултат на ясното разбиране за необходимостта от подкрепа на структурната модернизация на сектора и за зависимостта на селскостопанското развитие от жизнеността на селските райони. Разбира се това не е политика, която обхваща комплексно проблемите на селските райони. Мнозина автори признават, че тази част от ОСП е по-скоро набор от доказали се във времето успешни мерки, които обаче не преследват цели, които да обхванат комплексното развитие на селските райони. Въпреки това тази политика се ползва с подкрепата на европейските избиратели и данъкоплатци. Това не означава, че не трябва да се търсят пътища за повишаване на нейната резултатност, особено по отношение на съгласуваността ѝ с кохезионната, регионалната и екологичната политика на ЕС. В същото време развитието на световната икономика открива нови предизвикателства, но и възможности пред селските райони, следователно изисква и съответни промени в политиката. В условията на по-интегрирана икономика за селските райони въпросът се свежда до способността им да бъдат конкурентоспособни, т.е. да запазят своя човешки капитал, да развият местното предприемачество и да привлекат инвестиции. В резултат и политиката трябва да бъде проактивна, т.е. фокусирана върху новите възможности, свързани със земеделието, но също така и с дейности извън него. Този подход се основава на новата оценка на селските райони от гледна точка качеството на живот, който те предлагат, като следствие от развитието на ИКТ (информационните и комуникационните технологии), транспорта и възможностите за всекидневни пътувания за работа, както и на местното природно и културно богатство. В най-общи линии преходът е от предимно секторна към многосекторна, териториално базирана политика, стремяща се да използва цялото многообразие на потенциала за развитие на селските райони. В практически план това означава наблягане в политиката върху територията, вместо предимно върху един или няколко сектора, и върху инвестициите - вместо върху субсидиите.

Очертаните промени в политиката за развитие на селските райони могат да се открият и в България. На национално ниво те са свързани преди всичко с разработването и приложението на НПРЗСР - 2000-2006 г (Национален план за развитие на земеделието и селските райони) и

НСПРСР - 2007-2013 г. (Национален стратегически план за развитие на селските райони) и съответните програми. Принос в това отношение имат общинските програми за развитие, както и разработените Местни стратегии за развитие от МИГ (Местни инициативни групи) в рамките на мерките по Ос 4 на ПРСР (Програмата за развитие на селските райони). Необходимо е да се подчертае особено важното значение на разработването на регионални (местни) стратегии за развитие на селски райони като основа за конкретни програми и мерки за устойчиво развитие в тази област. За условията на България те могат да имат няколко главни пункта:

Устойчивото териториално развитие като цел на стратегиите

Предизвикателства и възможности пред местното развитие.

Постигането на устойчиво развитие предполага, че то е в състояние да отговаря на потребностите на днешното поколение, без да поставя под съмнение възможностите на бъдещите поколения да посрещнат и реализират своите потребности. Досега се смяташе, че това означава разумно използване на природните ресурси и възстановяване, където е необходимо, на екологичното равновесие. Но актуалното икономическо състояние на някои страни от ЕС ясно показва, че устойчивото развитие има и други, също толкова важни аспекти – икономически растеж на здрава основа, т.е. без трупане на дефицити, справедливо разпределение на икономическите тежести между поколенията (пенсионни системи и др.), както и по-балансирано териториално развитие.

Следователно устойчивото развитие включва решаването на три групи въпроси: икономически, свързани с конкурентоспособността на производството и икономическия растеж; екологични, насочени към запазване на природното равновесие; социални, обхващащи проблемите на заетостта, образованието, здравеопазването и характера на управлението (социално равенство и сближаване).

В условията на интензивни процеси на глобализация и неравномерно регионално развитие, новите предизвикателства, пред които са изправени страната и районите от гледна точка на устойчивото им развитие, могат да се обобщят в няколко пункта:

- ◆ По-висока мобилност на стоките, хората и капиталите;
- ◆ Нарастващ социален и регионален дисба-

ланс;

- ◆ Ускорена регионална интеграция в условията на нарастваща глобална конкуренция;

- ◆ Въздействие на разширяването на ЕС върху икономическия и социалния живот;

- ◆ Влияние на застаряващото население и миграционните процеси върху икономическите и политическите процеси;

- ◆ Свърхексплоатация на природните ресурси, загуба на биоразнообразие и на качество на средата за живот;

- ◆ Изменения в климата;

- ◆ Повишаване на цената на енергията и ограничените възможности за нарастване използването на конвенционалните източници на енергия;

- ◆ Разширяване на урбанизираните територии и депопулация на други райони;

- ◆ Намаляващо икономическо значение на първичните икономически сектори и оттук намаляване на работните места, както и недостатъчен растеж на заетостта в другите сектори;

- ◆ Изоставане в развитието на човешките ресурси.

Освен глобалните нови предизвикателства развитието на селските райони в страната ще срещне специфични за България ограничения, свързани с коренно различната икономическа и социална среда - членството в ЕС и глобализацията на обществения живот:

- ◆ След огромните икономически и социални промени през последното десетилетие на миналия век и икономическия растеж през първите години на новото хилядолетие началото на второто десетилетие на века се характеризира с кризисни моменти в икономиката на ЕС, вследствие дълговата криза в еврозоната, подкопаваща възможностите за развитие в новите страни - членки;

- ◆ Въпреки икономическия растеж, селските райони продължават да изостават в своето развитие от средното за страната¹;

- ◆ Икономиката на тези райони се характеризира с предимно нископродуктивно земеделие, както и промишленост и услуги с ниска степен на добавена стойност;

- ◆ Околната среда търпи неблагоприятното въздействие от нерешените въпроси на депонирането и преработката на твърди и течни битови отпадъци от населените места, както и от неприемливи производствени практики;

¹Цв. Ковачева. 2011. Неселскостопански икономически дейности в селските райони на България, *Икономика и управление на селското стопанство*, 2011, № 5.

- ◆ Нов екологичен проблем са значителните площи на необработваните земеделски земи, които обхващат не само маргинални земи, но и такива в райони с добър земеделски потенциал;

- ◆ Предоставяните обществени услуги отстъпват по своето качество на тези в градовете. Жителите на периферните села имат силно затруднен достъп до основни обществени услуги – здравеопазване, образование, административни и др.;

- ◆ Демографските процеси са неблагоприятни, изразяващи се в миграция към градовете и чужбина и застаряване на населението;

- ◆ Жителите на селата, разположени в близост до градските центрове, са в по-добра позиция по отношение на заетост и достъп до услуги;

- ◆ Като цяло вътрешните източници за развитие са с ограничен капацитет.

В обобщение може да се направи изводът, че успешното развитие на селските райони ще зависи от способността им да се адаптират към откритата конкурентна среда на ЕС и към цялостния процес на глобализация на световната икономика и обществения живот.

Процесът на глобализацията на пазарите в голяма степен преформатира световната икономика. Неговото развитие означава засилване на зависимостта между регионалните и националните пазари, въздействие върху географското разпределение на производството, продуктовата специализация, ценовите равнища и др. Промените се изразяват и в пазарната доминация на малък брой транснационални компании. Счита се, че чуждестранните преки инвестиции и дейността на ТНК (транснационалните компании) допринасят за икономическия растеж чрез сътрудничеството за продуктово развитие, трансфера на технологии и обучение, въвеждането на договорно селскостопанско производство и финансова подкрепа. От другата страна са опасенията, че дейността на ТНК може да доведе до загуба на културни традиции и идентичност и диктат по отношение на земеделските производители.

Трябва ясно да се каже, че ползите от глобализацията нямат гарантиран характер – съществуват примери както за успешна интеграция, така и за пропуснати възможности. Това изисква да се определят факторите, които носят успеха.

На първо място, както вече споменахме, са откритостта на дадена икономика по отношение на търговията и капиталовите потоци, както и способността да се абсорбират технологичните новости. Вторият фактор са географското разположение и развитието на инфраструкту-

рата, които в значителна степен предопределят възможностите за интегриране. И трето, бизнес климатът, който създава средата за развитие на процесите. Което, освен всичко друго, означава, че успешното интегриране включва и подходящо управление на процесите на адаптиране.

При очертаните условия устойчивото развитие на селските райони изисква напредък в следните главни направления:

а) Икономически растеж на базата на създаване на конкурентоспособно, основано на знания, производство, чрез:

- ◆ диверсификация на местната икономика чрез основаване и развитие на микро- и малки предприятия в областта на преработващата промишленост и услугите;

- ◆ производство на качествени и здравословни селскостопански продукти, вкл. и на продукти с висока степен на преработка и добавена стойност;

- ◆ развитие на органичното земеделие;

- ◆ развитие на местните пазари, които са от решаващо значение за малките стопанства и предприятия;

- ◆ използване на възобновяеми енергийни източници, преди всичко на биомасата, чрез прилагане на модерни технологии;

- ◆ подобряване на комуникационната и информационна инфраструктура.

б) Запазване на природните ресурси, вкл. на ландшафта и традиционния селски пейзаж, на основата на:

- ◆ използване на производствени технологии, които експлоатират рационално природните ресурси и не замърсяват околната среда;

- ◆ спазване на добрите земеделски практики, гарантиращи запазването на почвеното плодородие и екологичното равновесие, както и производството на качествени и здравословни храни;

- ◆ решаване на проблема с битовите отпадъци (вкл. и с пречистването на водата).

в) Преодоляване на различията в развитието на селските и градските райони чрез:

- ◆ повишаване на нивото на заетост и на доходите;

- ◆ подобряване на обществените услуги (образование и здравеопазване);

- ◆ подобряване на условията за живот чрез развитие на инфраструктурата – пътища, водоснабдяване, канализация, пречиствателни съоръжения и др.

Предизвикателства пред управлението на селските райони

Решение на проблемите на управлението за развитие на селските райони трябва да се търси в следните направления:

- ◆ Цялостният анализ показва, че, за да се преодолее изоставането, са необходими инвестиции, които в голямата си част ще бъдат външни за района. Имат се предвид не само публични инвестиции в подобряването на базовите обществени услуги, но и частни инвестиции в бизнес проекти. Ето защо от ключово значение е повишаването на административната ефективност на общинско ниво за управление на обществени проекти и бизнес инициативи, както и създаването и функционирането на общински центрове за развитие в подкрепа особено на нововъзникващи бизнес и иновации.

- ◆ Необходимо е да се увеличат възможностите за финансиране на местни проекти от собствени финансови източници, което предполага финансова децентрализация. Това ще позволи решенията да се вземат на най-близкото до заинтересованите ниво на управление и ще допринесе за по-пълното усвояване на средствата от Европейските фондове за развитие (чрез откриване на възможност за съфинансиране).

- ◆ Изграждане на капацитет на общинско ниво за подкрепа на бизнеса и иновациите. Опитът показва, че в повечето случаи инициативите на местните предприемачи са двигателите на икономическото развитие. Подкрепата на бизнеса от страна на местната власт чрез рационално използване на общинските ресурси (земя, сгради и др.), подобряването на административните услуги и усъвършенстването на регулаторната рамка са от съществено значение за постигането на устойчив икономически растеж.

- ◆ Пълноценното участие на заинтересованите страни – бизнес асоциации, неправителствени организации и местна власт, в процеса на вземане на управленски решения, е от ключово значение за формулирането и прилагането на жизнени политики и стратегии за развитие. В това отношение реализацията на проекти от типа „Лидер” - създадени „отдолу – нагоре”, е от особена практическа важност.

- ◆ Повишаване на институционалната ефективност на областно ниво. По сега действащата нормативна уредба планиращите и координиращи функции на Областните управители са слаби и неефективни. Те имат контролни функции по от-

ношение на местните органи на власт, но в същото време не са избран орган и не носят отговорност пред общините.

◆ Подобряване на достъпа на жителите на селата до обществени услуги и работни места в общинските и градските центрове чрез развитие на транспортните връзки и комуникациите.

Икономическо развитие и нови работни места

Устойчивото развитие на селските райони включва като неотменима и основна своя част създаването на нови източници на заетост с по-качествени, изискващи по-висока квалификация и знания, работни места. Условието в селските райони и проучването сред заинтересованите групи позволяват възможностите за разкриване на нови работни места да се обединят в няколко групи:

◆ Възстановяване и развитие на нова икономическа и технологична основа на селскостопанското производство. Процесът трябва да се насочи не толкова към използването на традиционни технологии и производство на масови продукти, колкото към такива с по-високо качество на базата на прилагане на иновативни методи за производство, вкл. и на органичното земеделие. Също толкова важно ще бъде пазарното утвърждаване на продукти с уникални местни характеристики. Локалните условия и традиции в това отношение трябва да се използват пълноценно.

◆ Развитие на хранително-преработвателния сектор. Добрата суровинна база, запазенят производствен опит и традиции са предпоставки за производство на качествени и с по-висока стойност хранителни продукти. Предвид характера на производството секторът има потенциал за откриване на значителен брой нови работни места.

◆ Създаване на складово-логистични центрове, пазари и тържища. Нуждите на селското стопанство и промишлеността са предпоставки за развитие на пазарната инфраструктура, с което ще се открие нов източник на заетост.

◆ Използване на съществуващия жилищен фонд в селата, изградената инфраструктура и природните условия за развитие на бизнес, предлагачи качествени услуги за активна почивка и възстановяване на градски жители. Развитие на услуги за възрастни хора, избрали да живеят в селски райони. Създаване на качествени туристически продукти на основата на местните природни и културни забележителности.

◆ Диверсифициране на местната икономика

чрез създаването и развитието на нови форми на икономическа активност на местните жители в областта на услугите (туризъм, ремонт, строителство, занаяти, съобщения) и на преработващата промишленост, предимно с ниска степен на добавена стойност.

◆ Използване на ресурсите на местните ВЕИ (възобновяеми енергийни източници) чрез инвестиции за оползотворяване на вятърната енергия, биомасата от селскостопанското производство и енергията на слънцето (за промишлени нужди и в бита).

◆ Разширяване на комуникационната и информационната инфраструктура и на качеството на предоставяните услуги главно чрез достъп до широколентов Интернет.

Подготовката и реализацията на стратегии и програми за развитие на селските райони на национално ниво, както и на местни стратегии за развитие, имат още един важен аспект – те са практическият начин за създаване на нова политическа и управленска култура. Това е така, защото и на национално, и на местно ниво териториално базираният подход позволява да се създаде и укрепи публично-частното партньорство и да се приобщат нови участници в този процес. Освен това, този начин на работа създава условия за задълбочаване на междусекторното сътрудничество, както и това на различни нива на управление. И накрая, но също толкова важно, териториалният подход сам по себе си предполага подход „отдолу-нагоре”, т.е. създаване и използване на култура на участие в управлението, и решаването на проблемите на различни нива. Без съмнение такава развитие съдържа в себе си възможности за повишаване на ефективността на управлението на основата на по-пълно използване на знанията и уменията на местно ниво.

ЛИТЕРАТУРА

- Ковачева, Цв. 2011. Неселскостопански икономически дейности в селските райони на България, Икономика и управление на селското стопанство, № 5.
- Янакиева, Ив. и кол. 2010. ОСП на ЕС и развитието на селските райони, ИАИ.
- МЗХ. 2000. Национален план за развитие на земеделието и селските райони.
- МЗХ. 2008. Национален стратегически план за развитие на селските райони (2007-2013 г.).
- МЗХ, Аграрен доклад, 1998-2010.
- МЗХ. 2009. Програма за приоритетите в развитието на българското земеделие в периода 2009-2013 г.

МЗХ. 2007. Програма за развитие на селските райони (2007-2013 г.).

НСИ, Статистически годишник, С., 1995-2009.

A revised urban-rural Typology, Eurostat regional yearbook 2010, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Council Regulation (EC) 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development OJL 277, 21.

Commission Regulation (EC) No 434/2007 of 20 April 2007 amending Regulation (EC) No 1974/2006 by reason of Accession of Bulgaria and Romania to the European Union OJ L 104, 21.04.2007, p. 8-12.

EU, DG Agriq. 2010. Situation and prospects for EU Agriculture and Rural Areas.

OECD. 1988. New Trends in Rural Policymaking, Paris.

The Rural Non-Farm Economy: Report on Presentations and Discussions at the World Bank, www.wbrd.com

USDA. 2001. Food and Agricultural Policy. Taking Stock for the New Century, <http://www.usda.gov/news/pubs/farmpolicy>

National Priorities of the Rural Development Policy

R. POPOV

Institute of Agricultural Economics - Sofia

(Summary)

The successful development of the rural regions will depend on their ability to adapt to the opened competitiveness environment of the EU and to the whole globalization process of the world economy and the social life. Moreover the rural regions in the EU vary considerably in their social and economic features, which require a differentiated policymaking. The objective of the article is to bring out the political priorities in this field on the base of a comparative analysis of the status of the Bulgarian and other member countries' rural regions and to outline the main strategic points of local sustainable development.

The high relative share of the employment and of the created GVA in the primary sector emphasize upon the still strong dependency of the economics of the rural regions

on agriculture, forestry, hunting and fishing. Meanwhile, in the modernizing process of these sectors will be released a significant part of the workforce. From this point of view is necessary to be achieved national and local strategies for sustainable development with a priority of opening of new working places. The achievement of sustainable development premises that it is in condition to meet the needs of the generation of today without impeaching the abilities of future generations to face and achieve their necessities. It was considered until now that it means a reasonable utilization of the natural resources, recovering when necessary the ecologic balance. But the actual economic status of some European countries clearly shows that the sustainable development has other as important aspects – economic growth on a strong base, without deficit accumulation, a fair distribution of the economic burdens between the generations (pension systems, etc.), as well a more balanced territorial development.

The success of the development strategies will depend before all on the ability of the local societies to mobilize and utilize the local resources, including the unique conditions. This requires management modernizing and building a capacity of the local administrations and attracting investments, projects' achievement and support of business initiatives and innovations, uniting the efforts of the local authority, the business associations and the NG sector, increasing of the institutional efficiency, etc. New options for opening of new working positions could be searched at a local level through recovering and development on new economic and technological basis of the agricultural production, development of the food-processing sector, building of market infrastructure, utilizing of the existing housing stock in the villages, the built infrastructure and the natural conditions for business development, offering qualitative services for active recreation and recovery of urban citizens, diversifying of the local economy through the development and the creation of new forms of economic activity of local residents in the field of services (tourism, repairing works, construction, crafts, communications) and in the processing industry.

Key words: rural regions, priorities, local strategies for development

Статията е постъпила в редакцията на 25.XI.2011 г.